

המקורות, השימושים וההכנסות

1. המקורות לרשות המשק

(א) התוצר הלאומי

שנת 1965 מאופיינת על ידי ההאטה הגדולה שחלה בקצב הגידול של התוצר הלאומי. התוצר הלאומי הגולמי, במחירים קבועים, עלה לעומת אשתקד בשיעור 7 אחוזים, שיעור נמוך, בהשוואה לשיעור הגידול הממוצע של התוצר בשנים 1961 עד 1964 (כ"1 אחוזים). למעשה, היו ההתפתחויות בשנת 1965 בבחינת המשך למגמת הירידה בקצב גידולו של התוצר הלאומי, שהחלה בשנים קודמות, אם כי השנה היתה ההאטה חריפה במיוחד; בעוד שהתוצר עלה כ"12 אחוזים בקירוב בשנת 1962 הוא עלה כ"10.3 אחוזים בשנת 1964 וב"7 אחוזים בשנה הנסקרת.

מיתון קצב גידולו של התוצר הלאומי השנה משקף את ההאטה, שחלה בגידול האוכלוסייה וכוח העבודה, ואת ירידת רמת היווי ההון מן השיא שהושג כ"1964, נוסף על האטת הפעילות בענף הבנייה וגורמים אחרים שהביאו להחלשת גידולו של הביקוש במשק. הגידול המתון בתוצר הושפע גם מהירידה שחלה השנה בתפוקה החקלאית, עקב גורמים ספציפיים מצד ההיצע.

האוכלוסייה הממוצעת גדלה השנה כ"3.4 אחוזים לעומת אשתקד. התוצר הלאומי הריאלי לנפש עלה איפוא כ"3.6 אחוזים. להוציא שנת 1957 זהו שיעור הגידול האיטי ביותר בתוצר לנפש מאז 1953. כ"6 השנים האחרונות היה שיעור הגידול השנתי הממוצע בתוצר לנפש כפול מזה שנרשם השנה — כ"7 אחוזים — כאשר השיעורים השנתיים בתקופה זו נעו בין 6 ל"8.4 אחוזים.

רמת מחירי התוצר עלתה השנה בקצב מואץ — כ"10 אחוזים. עליית מחירי התוצר היתה ניכרת בעיקר בסקטור הציבורי — לרבות מפעלי התחבורה של הממשלה — ובענפי השירותים והמסחר. התוצר הלאומי הגולמי, במחירי שוק שוטפים היה השנה גבוה כ"17 אחוזים לעומת אשתקד, שיעור דומה לשיעור הגידול הממוצע כ"10 השנים האחרונות, והגיע ל"10.760 מיליון ל"י.

התוצר הריאלי בענף החקלאות ירד השנה כ"2.5 אחוזים לעומת אשתקד, בהשוואה לגידול שנתי ממוצע בשיעור 13 אחוזים כ"4 השנים שקדמו לה. ירידה זו בערך התוצר של ענף החקלאות — אשר משקלו בתוצר של המשק מגיע לכ"10 אחוזים — תרמה לא במעט להאטה שחלה בקצב הגידול של התוצר הלאומי השנה.

עיקר התוספת לתפוקה בענף זה מקורו בענף ההדרים ובענף גידולי השדה. ירידת הרווחיות במספר ענפים — ירקות, מטעים מסויימים והדגרת ביצים — גרמה לירידת התשומות הרתוקות לייצור בענפים אלה — ובעקבותיה לצמצום התפוקה שלהם. נוסף על כך, עלתה, כנראה, השנה יעילותה של מדיניות המכסות, הנקבעות מטעם מועצות הייצור, ונמנעו חריגות בולטות מהן. כ"1965 נמשכה מגמה של ירידה ברמת ההשקעות — בעיקר בענף בעלי החיים ובענף המטעים, עקב מגבלות הביקוש המקומי, תפוקת הבננות, הפירות הסובטרופיים וגידולים אחרים ירדה השנה, עקב תנאי אקלים בלתי נוחים, אשר פגעו בגידולים אלה אשתקד.

בענף התעשייה עלה התוצר הריאלי ב־10 אחוזים לעומת אשתקד. שיעור זה נמוך משיעורי הגידול בשנים האחרונות. שיעור הגידול בתפוקה של ענף התעשייה הושפע, כנראה, מהאטה שחלה בביקוש הכולל של המשק, ומהאטה שחלה בגידול היצוא. בענפים ספורים היו המגבלות מצד ההיצע. בענף המזון, למשל, הוגבל הגידול בתפוקה בשל ירידה באספקת חומרי הגלם; ובייצור מספר מוצרים, בעיקר מוצרי יצוא, נבעה ההאטה מהעדר כושר ייצור מספיק.

עלייה מהירה בתפוקה חלה בענף המכרות והמחצבים, עם הכפלת ייצור האשלג, ובענף הכימיקלים והעץ. האטה גדולה במיוחד חלה בענפי המזון, כלי ההובלה ומוצרי המתכת.

פיחות הלירה בראשית 1962 הגדיל, במידת מה, עם הכרזתו, את הכדאיות היחסית של היצוא. הביקוש המקומי הניכר שהיה קיים במשק בשלוש השנים האחרונות, ועליית מחירי התשומות בעקבותיו צמצמו את כדאיות היצוא במרבית הענפים המייצאים, ובעיקר בשנה האחרונה. בתקופה בה היה הביקוש המקומי ניכר — התחרה אמנם השוק המקומי עם היצוא, אך בעת החלשת הביקוש נבצר מהיצוא להיות תחליף לביקוש המקומי, בגלל רמת הוצאות הייצור הגבוהה יותר אשר נקבעה בתקופה שבה שרר ביקוש מקומי רב.

לאחר 4 שנים של גיאות בענף הבנייה, אשר התבטאה בגידול מהיר בתפוקת הענף ובמספר המועסקים בו, עלתה בשנה הנסקרת הפעילות בענף אך במקצת על זו ששררה בו אשתקד. למעשה, התרכזו עיקר פעילות הענף בסיום בניינים שבנייתם החלה ב־1964. במחצית השנייה של השנה גבר הרפיון בענף ומספר המועסקים בו ירד. החלשת הפעילות בענף נעוצה הן בהצטברות מלאי של מבנים עקב ההתחלות הרבות של בנייה, מחשש הפעלתו של צו ויסות הבנייה, והן בירידה ניכרת במספר העולים בשנה האחרונה. לגורמים אלו מצטרפת האטה בביקוש להשקעות בבנייה לענפי המשק עם השלמתן של מספר תכניות גדולות.

ההאטה שחלה השנה בגידול הכלכלי של המשק אינה מוסברת על ידי שיעור הגידול של התשומות. מלאי ההון הגולמי בראשית השנה הנסקרת היה גבוה ב־10.5 אחוזים לעומת מלאי ההון בתחילת 1960 — שיעור גידול דומה לזה שנמצא בשנים האחרונות. מספר המועסקים עלה ב־3.1 אחוזים בלבד, שיעור נמוך אמנם מהשיעור הממוצע בחמש השנים האחרונות — כ־4.5 אחוזים. אולם נראה, שגם מספר המועסקים לא היווה מגבלה לגידול התוצר: השנה נעצרה הירידה במספר מחפשי העבודה ובשיעור האבטלה אשר החלה בשנת 1954. השנה, בפעם ראשונה מאז 1954, הסתמנה עלייה קלה במספר מחפשי העבודה הממוצע ובשיעור האבטלה לעומת השנה הקודמת.¹

בשנים 1958 עד 1960 גדל התוצר הלאומי בשיעור 9 אחוזים לשנה. בשנים אלה עלתה רמת המחירים ב־5 אחוזים לשנה בממוצע, ובגירעון במאזן התשלומים חלה ירידה שנתית ממוצעת בשיעור 2 אחוזים בקירוב. בשנים 1961 עד 1964 לעומת זאת הואץ הגידול בתוצר הלאומי והגיע לרמה ממוצעת של 11 אחוזים לשנה, אך גידול זה היה מלווה בעליית מחירים בשיעור 7 אחוזים לשנה ובהרעה במאזן התשלומים. השנת שיעור כזה של גידול כלכלי, תוך הגברת ניצול כושר הייצור של המשק, קשורה כנראה, עם קיום לחצי ביקוש, אשר מערערים את יציבותם של המחירים המקומיים ואת שיווי המשקל במאזן התשלומים. לחצי הביקוש אשר היו קיימים במשק בשנת 1961 הוחרפו אחרי 1962 — עם העלייה שחלה בהעברות מחוץ לארץ וההתרחבות המוניטארית שבאה בעקבותיה — מצאו את ביטויים במשך תקופת מה בעליית מחירים בשוקי הנכסים ולא גיידי וניירות הערך, אך הם הביאו גם לעליית מחירים בשוק המקומי — ושכר העבודה בכלל זה. עליית המחירים המקומיים, עם העלאת מחירי התשומות, גרמה לעליית הכדאיות היחסית של השוק המקומי, תוך ירידה בכדאיות המוחלטת של היצוא, בעיקר בשנה הנסקרת.

בשנה הנסקרת נחלשו כמה מהגורמים, שהביאו בשנים האחרונות להגברת לחצי הביקוש

¹ מספר מחפשי העבודה עלה בשיעור 4.5 אחוזים, מ־28.7 אלפים אשתקד ל־30 אלפים ב־1965.

המקורות והשימושים, 1964 ו-1965

העלייה או הירידה (-)			1965	1965	1964	
בערך	במחיר	בכמות	במחירי 1964			
(אחוזים)			(מיליוני ל"י)			
						ה צ ר י כ ה ה פ ר ט י ת
16.3	8.3	7.4	5,961	6,445	5,542	משקי הבית
30.0	11.4	16.6	645	719	555	המוסדות שלא למטרת רווח
17.5	8.4	8.3	6,606	7,164	6,098	סך הכול
						ה צ ר י כ ה ה צ י ב ו ר י ת
26.6	12.0	13.0	1,542	1,727	1,364	הממשלה
29.7	16.7	11.1	300	351	270	הרשויות המקומיות
-8.0	5.0	-12.4	105	111	120	המוסדות הלאומיים
24.7	12.3	11.0	1,947	2,189	1,755	סך הכול
						ה ה ש ק ע ה ה ג ו ל מ י ת
8.0	5.0	2.8	812	853	790	דיוור
3.6	5.6	-1.8	862	910	878	בנייה אחרת
-2.0	2.8	-4.7	1,024	1,053	1,075	ציוד
-74.2	2.2	-74.7	46	47	182	מלאי
-2.1	4.3	-6.2	2,744	2,863	2,924	סך הכול
						סך כל הביקושים המקומיים
13.4	8.2	4.8	11,297	12,215	10,776	
3.6	2.4	1.2	3,550	3,635	3,507	היבוא
13.8	4.7	8.7	2,084	2,183	1,917	היצוא
-8.7	-1.0	-7.8	1,466	1,452	1,590	עודף היבוא
17.2	9.5	7.0	9,831	10,763	9,186	התוצר הלאומי הגולמי במחירי שוק

הערות:

(1) לוח המקורות והשימושים המובא כאן, מבוסס על הנדרות שונות מאשר ברו"חות הקודמים של בנק ישראל ועל כן אינו ניתן להשוואה איתם. תשלומי הרכיית של הסקטור הציבורי אינם כלולים בצריכה הציבורית ותוצר הלאומי. בעקבות שינוי זה נערכה התאמה בנתוני היבוא והיצוא.

(2) הלוח מבוסס על נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בהבדלים הבאים:

היבוא מובא ללא מיסים על היבוא, וכולל תשלומים לנורמלי ייצור בתו"ל. היצוא כולל תקבולים בתו"ל של נורמלי ייצור מקומיים ואינו כולל תמיכות יצוא.

המיסים על היבוא בניכוי תמיכות ליצוא הסתכמו ב-495 מיליון לירות ב-1984 ו-561 מיליון לירות ב-1985. על ידי חיסור סכומים אלה מערך התוצר במחירים שוטפים המובא כאן, מתקבל ערך התוצר כפי שמונדר על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

המקורות והשימושים, 1960 עד 1965

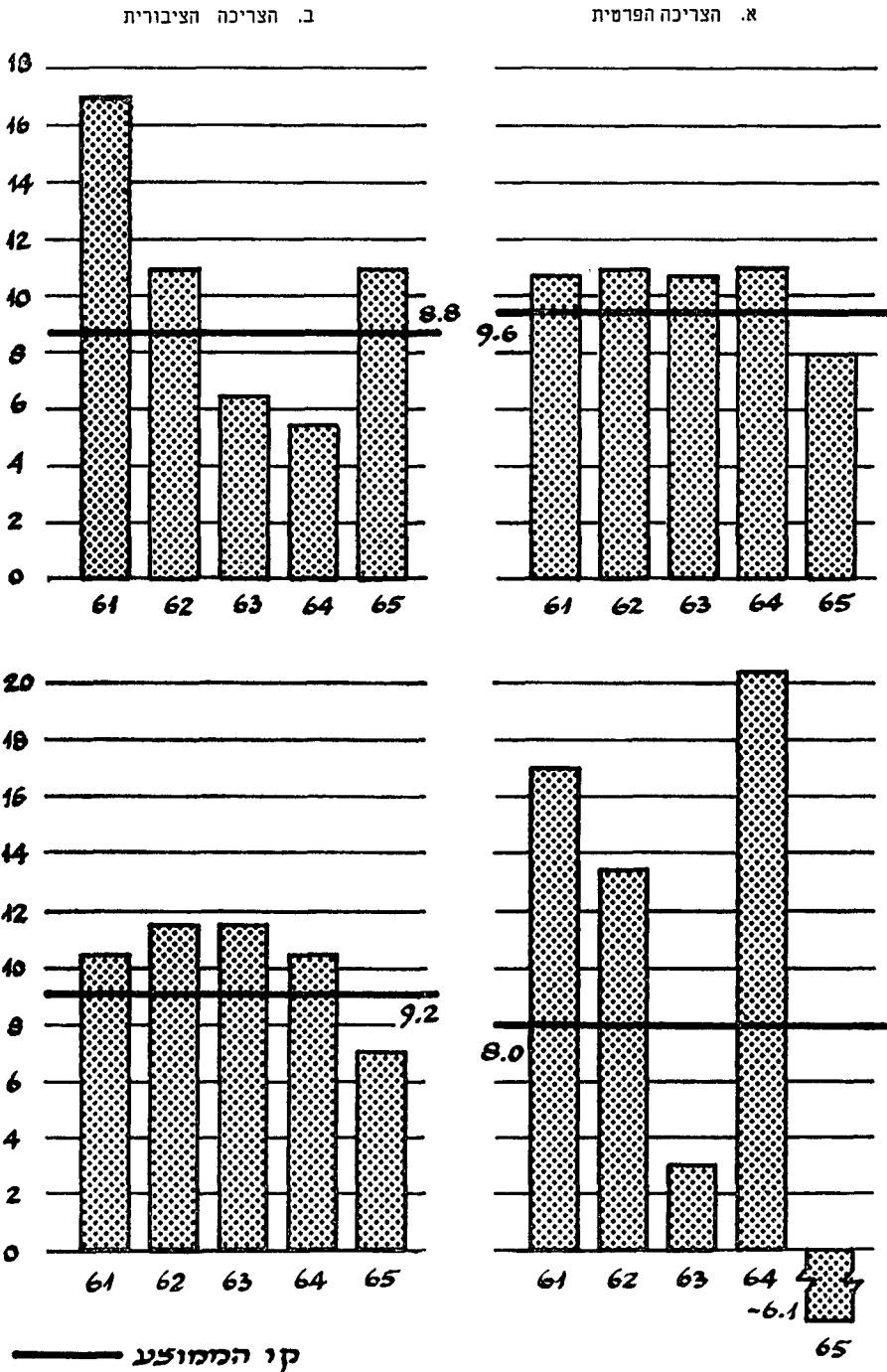
שיעורי השינוי כל שנה לעומת קודמתה					1965	1964	1963	1962	1961	1960	
1965	1964	1963	1962	1961							
(אחוזים)					(מיליוני ל"י)						
המקורות והשימושים במחירים שוטפים, 1960 עד 1965											
17.5	16.2	19.0	20.9	17.8	7,164	6,098	5,247	4,410	3,648	3,096	הצריכה הפרטית
24.7	11.9	13.3	34.4	24.2	2,188	1,755	1,568	1,384	1,030	829	הצריכה הציבורית
-2.1	26.1	9.4	35.5	28.5	2,863	2,924	2,319	2,120	1,565	1,218	ההשקעה הגולמית
13.3	18.0	15.4	26.8	21.4	12,215	10,776	9,134	7,914	6,243	5,143	סך כל הביקוש המקומי
3.6	18.2	10.3	79.5	24.7	3,635	3,507	2,966	2,690	1,499	1,202	היבוא
13.9	8.7	27.5	85.9	17.5	2,183	1,917	1,763	1,383	744	633	היצוא
-8.7	32.2	-8.0	73.1	32.7	1,452	1,590	1,203	1,307	755	569	עודף היבוא
17.2	15.8	20.0	20.4	20.0	10,763	9,186	7,931	6,607	5,488	4,574	התוצר הלאומי הגולמי
במחירים קבועים, ל"י של 1965											
8.3	11.1	10.6	11.9	10.6	7,164	6,615	5,954	5,383	4,811	4,350	הצריכה הפרטית
11.0	4.8	6.6	11.1	16.9	2,188	1,971	1,881	1,765	1,589	1,359	הצריכה הציבורית
-6.1	21.9	3.5	13.6	17.2	2,863	3,049	2,501	2,416	2,127	1,815	ההשקעה הגולמית
4.8	12.8	8.0	12.2	13.2	12,215	11,635	10,336	9,564	8,527	7,524	סך כל הביקוש המקומי
1.2	15.5	4.0	15.9	26.8	3,635	3,592	3,110	2,990	2,580	2,035	היבוא
8.7	6.3	17.5	17.8	16.7	2,183	2,008	1,889	1,608	1,365	1,170	היצוא
-7.8	28.9	-10.4	14.1	38.0	1,452	1,575	1,222	1,364	1,195	866	עודף היבוא *
7.0	10.3	11.6	11.9	10.1	10,763	10,059	9,120	8,172	7,303	6,633	התוצר הלאומי הגולמי *

* על בסיס משקל השימושים בשנה הקודמת.

ח מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ראה הערות צלוח ב'1.

המקורות והשימושים, במחירים קבועים, שיעורי שינוי שנתיים, 1961 עד 1965

לסחורות ולשירותים במשק. ההתרחבות המוניטארית — בשיעור 9 אחוזים — היתה המתונה ביותר בשנים האחרונות. התוספת להכנסת הסקטור הפרטי, שאינה נכללת בהכנסה הפנייה שלו ממקורות פנים, היתה השנה קטנה מאשר בשנים קודמות, עקב הירידה שחלה בהעברות פרטיות מחוץ לארץ.

ב־1965 נחלש הביקוש לנכסי הון הן מצד הסקטור הפרטי והן מצד הסקטור הציבורי. בסקטור הציבורי נסתיימו העבודות במוביל המים הארצי, נמל אשדוד וים המלח, ולא הוחל בעבודות אחרות, בעלות היקף דומה. גם להקטנת זרם העלייה היתה, כנראה, השפעה על החלשת הלחצים על המקורות במשק. ב־1961 הוגבר זרם העלייה, על ההוצאות הכרוכות בקליטתו, והוא גרם ללחצי ביקוש על המקורות המקומיים שעלו על התוספת למקורות הללו שהעולים עצמם יצרו בשנים הראשונות לעלייתם. לחצים אלה מסבירים באורח חלקי את הגיאות שהיתה קיימת במשק ואת הביקוש הניכר ששרר בשוק העבודה. עם צמצום זרם העלייה ב־1965 הוחלש לחץ הביקוש ממקור זה. בסקטור הפרטי רווחו, כנראה, ציפיות להאטה בפעילות המשקית בעתיד. ציפיות אלו, עם עליית שער הריבית במשק, השפיעו, כפי שאפשר לשער, על פעילותם של העסקים בכיוון של מיתון בהוצאות בחשבון הון — ובכיוון של הקטנה ניכרת בצבירה השנתית של מלאי¹.

בתנאים של קשיחות מחירים, מבנה קרטלי של ענפים וניידות בלתי מושלמת של גורמי ייצור, יכול מיתון לחצי הביקוש למנוע החרפה נוספת של שיווי המשקל במאזן התשלומים, אך, כנראה, לא בלי פגיעה בשיעור צמיחתו של המשק. ההאטה בגידול הכלכלי של המשק ובעליית ההכנסה הריאלית בעקבותיה — הינן חלק מהמחיר למניעת החרפה זו, כל עוד אין גורמי הייצור עוברים מהייצור לשוק המקומי לייצור לשם יצוא.

(ב) עודף היבוא

בשנת 1965 חלה ירידה ב־9 אחוזים בקירוב בעודף היבוא, במחירים שוטפים, לעומת 1964. ירידה זו הינה תוצאה משולבת מגידול היבוא ב־4 אחוזים וגידול היצוא בכ־14 אחוזים בקירוב.

לות ב־3

הרכב המקורות והשימושים, במחירים שוטפים, 1960 עד 1965

(אחוזים)

1965	1964	1963	1962	1961	1960	
58.7	56.6	57.4	55.7	58.4	60.2	הצריכה הפרטית
17.9	16.3	17.2	17.5	16.5	16.1	הצריכה הציבורית
23.4	27.1	25.4	26.8	25.1	23.7	ההשקעה הגולמית
סך כל						
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	הביקוש המקומי
11.9	14.8	13.2	16.5	12.1	11.1	עודף היבוא
88.1	85.2	86.8	83.5	87.9	88.9	התוצר הלאומי הגולמי
היצוא כחלק מהיבוא						
60.0	54.7	59.4	51.4	49.6	52.7	(באחוזים)

¹ צבירת המלאי ירדה מ־180 מיליון ב־1964 ל־47 מיליון ב־1965.

ערך היצוא היה ב-1965 כ-60 אחוזים מסך כל ערך היבוא. יחס זה גבוה לעומת זה ששרר בשנים האחרונות. פרט לשנת 1963, שבה היה חלקו של היצוא ביבוא דומה לזה שבשנה הנסקרת. ביצוא לעומת זאת מסתמנת האטה מסויימת. לעומת שיעור גידול ממוצע של 21 אחוזים לשנה בתקופה 1959-62 עלה היצוא בשנים 1964 ו-1965 בשיעור שנתי ממוצע של 11 אחוזים.

היבוא עלה השנה ב-4 אחוזים בקירוב. רמת יבוא המוצרים נשארה כאשתקד, והיבוא גדל כתוצאה מגידול ביבוא השירותים — יבוא זה עלה ב-12 אחוזים¹.

כפי שמראה לוח ב'-3 היה חלקו של עודף היבוא בסך המקורות לרשות המשק כ-12 אחוזים — שיעור נמוך בהשוואה למשקלו ב-4 השנים האחרונות, כ-14 אחוזים בממוצע.

ירידה זו בחלקו של עודף היבוא — אשר משקפת, לכאורה, הפחתת תלותו של המשק בעודף היבוא — קשורה בהאטת הפעילות הכלכלית במשק, ובציפיות להמשך האטה זו. הירידה המוחלטת והיחסית בעודף היבוא בולטת על רקע הגידול הרב — בשיעור 30 אחוזים — שחל בעודף היבוא ב-1964 לעומת 1963. למעשה, היה עודף היבוא ב-1965 גבוה מאשר ב-1963 ובכל אחת מהשנים שקדמו לה.

2. הביקוש המקומי

(א) הצריכה הפרטית

ההוצאה לצריכה פרטית עלתה השנה ב-17.5 אחוזים בקירוב לעומת אשתקד, שיעור נמוך במקצת בהשוואה לשיעור הגידול של ההכנסה הפרטית ממקורות פנים — 18.5 אחוזים — אך גבוה לעומת שיעור גידולה של ההכנסה הפרטית לרבות העברות מחוץ לארץ. ההוצאות של משקי בית לצריכה² עלו השנה ב-16.3 אחוזים — שיעור דומה לשיעור הגידול בהכנסה הפנויה של סקטור זה מכל המקורות, אך נמוך מאשר שיעור הגידול בהכנסה הפרטית ממקורות פנים, 18.4 אחוזים.

השנה היתה תוספת הצריכה של משקי הבית כ-85 אחוזים מתוספת ההכנסה הפנויה ממקורות פנים (ראה לוח ב'-5). ב-1964 היה הגידול בהוצאות הצריכה של משקי בית גבוה ב-5 אחוזים מעל לתוספת הכנסתם. ייתכן, שחלק מההסבר לכך נעוץ בכך שב-1964 היו למשקי בית, בעיקר לשכירים בסקטור הציבורי, ציפיות לקבלת הכנסות, אשר ביצוען נדחה לשנת 1965.

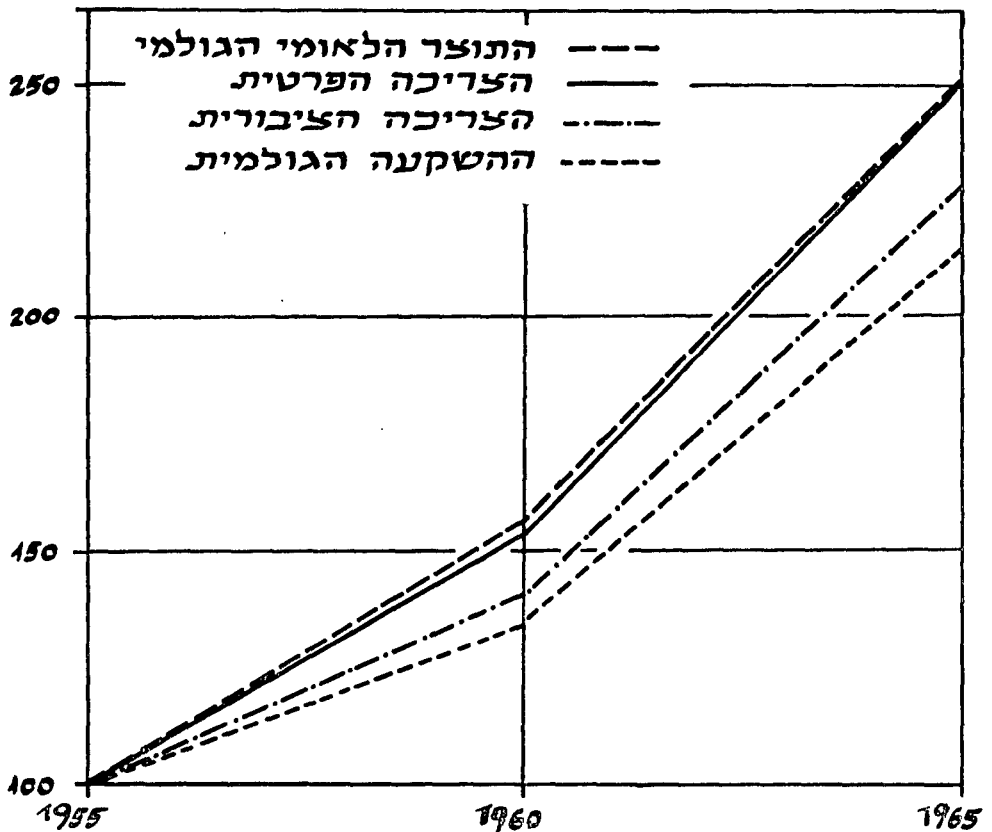
ההוצאה לצריכה הפרטית באמצעות המוסדות שלא למטרת רווח — המהווה כ-10 אחוזים מסך כל הצריכה הפרטית — גדלה השנה בשיעור 30 אחוזים לעומת אשתקד. ההוצאות לצריכה של משקי בית עלו לעומת זאת ב-16 אחוזים בלבד. במונחים ריאליים, עלתה ההוצאה לצריכה הפרטית של משקי בית ב-7.1 אחוזים לעומת עלייה ריאלית בשיעור 17 אחוזים בקירוב בהוצאות לצריכה של המוסדות שלא למטרת רווח.

ההוצאות הריאליות לצריכה של משקי הבית לנפש עלו השנה ב-3.9 אחוזים, שיעור נמוך בהשוואה לשנים האחרונות. בולטת ההאטה, שחלה בשנה הנסקרת, בגידול הוצאות לצריכה של מוצרים בני קיימא — מ-23 אחוזים ב-1964 ל-5 אחוזים ב-1965.

גם ב-1965 נמשכה מגמת העלייה במשקל השירותים בסך כל ההוצאות לצריכה פרטית (מ-45 אחוזים ב-1964 ל-47 אחוזים ב-1965). עיקר העלייה חל השנה בערך שירותי הדירור ושירותי המוסדות שלא למטרת רווח.

¹ ראה דיון מפורט על סחר החוץ בפרק ג' "מאזן התשלומים".
² צריכה פרטית, למעט הוצאות לצריכה של מוסדות שלא למטרת רווח.

התוצר הלאומי והביקושים המקומיים, במחירים קבועים, 1955 עד 1965
(1955 = 100)

(ב) הצריכה הציבורית

ההוצאות לצריכה ציבורית עלו ב־1965 בשיעור 25 אחוזים לעומת אשתקד — השיעור הגבוה ביותר מאז 1956 — והגיעו ל־2,189 מיליון ל"י במחירים שוטפים. ההוצאה הריאלית לצריכה ציבורית גדלה ב־11 אחוזים, לעומת גידול בשיעור 5 אחוזים בקירוב אשתקד. הצריכה הממשלתית, המהווה כ־80 אחוזים מסך כל הצריכה הציבורית גדלה ב־27 אחוזים, גידול ב־13 אחוזים במונחים ריאליים.

את עליית המחירים התלולה — 12 אחוזים — של הצריכה הציבורית ניתן לזקוף בעיקר לעליות השכר הניכרות בסקטור הממשלתי. כתוצאה מעליות אלו, עלה השכר הממוצע לעובד בסקטור הממשלתי ב־28 אחוזים בקירוב תוך שנה אחת.

(ג) ההשקעה הגולמית

סך כל ההשקעה המקומית הגולמית במחירים שוטפים היה השנה נמוך ב־2 אחוזים לעומת אשתקד והגיע ל־2,863 מיליון ל"י. היתה זאת השנה הראשונה שבה חלה ירידה בערך ההשקעה הגולמית. סך ההשקעה הנקייה המקומית — ההשקעה הגולמית בניכוי הבלאי — היתה נמוכה ב־10 אחוזים לעומת אשתקד.

ההכנסה והצריכה הפרטית, 1960 עד 1965

ההכנסה הפרטית		הצריכה הפרטית		הצריכה הפרטית	התוספת הצריכה		
מקורות פנים	מכל המקורות	מההכנסה מכל המקורות	מההכנסה מכל המקורות		ההכנסה ממקורות פנים	ההכנסה מכל המקורות	
(מיליוני ל"י)		(אחוזים)			(אחוזים)		
1960	3,140	3,478	3,096	98.6	89.0	—	—
1961	3,681	4,064	3,648	99.1	89.8	102.0	94.2
1962	4,261	4,950	4,410	103.5	89.1	131.4	86.0
1963	5,289	6,099	5,247	99.2	86.0	81.4	72.8
1964	6,219	7,006	6,098	98.1	87.0	91.5	93.8
1965	7,366	8,102	7,164	97.3	88.4	92.9	97.3

ההכנסה הפרטית, להוציא מלכ"ר, והצריכה האישית, 1960 עד 1965

ההכנסה הפרטית להוציא מלכ"ר		הצריכה האישית	הצריכה האישית כחלק מההכנסה הפרטית ללא מלכ"ר		התוספת לצריכה האישית כחלק מהתוספת להכנסה הפרטית ללא מלכ"ר	
מקורות פנים	מכל המקורות		מקורות פנים	מכל המקורות	מקורות פנים	מכל המקורות
(מיליוני ל"י)						
1960	2,928	3,180	2,806	95.8	88.2	—
1961	3,437	3,728	3,312	96.4	88.8	99.4
1962	3,983	4,558	4,013	100.8	88.0	128.4
1963	4,965	5,647	4,781	96.2	84.7	78.2
1964	5,693	6,329	5,542	97.3	87.6	104.5
1965	6,759	7,341	6,445	95.4	87.8	84.7

רמת מחירי ההשקעות ב-1965 היתה גבוהה ב-4 אחוזים לעומת אשתקד; בניכוי עליית המחירים, ירדה ההשקעה המקומית הגולמית בשיעור 6 אחוזים לעומת רמתה ב-1964. ההשקעות בדיוור עלו ב-3 אחוזים בקירוב, אך בשאר ההשקעות במבנים חלה ירידה בשיעור 2 אחוזים לעומת 1964. עיקר הירידה בהשקעות מורכבת מירידה בצבירה במלאי — מ-182 מיליון אשתקד ל-47 מיליון השנה — הקשורה בהאטה בפעילות הכלכלית ובצמצום הנזילות.

בענף החקלאות נמשכה זו השנה השלישית הירידה ברמת היווי ההון הגולמי, בעוד שבענף התעשייה לא חל שינוי ברמת ההשקעות. הגידול העיקרי ברמת השקעות חל השנה בענפי המסחר והשירותים. באלה עלתה רמת ההשקעה הגולמית ב-7.5 אחוזים על רמתה אשתקד.

המקורות והשימושים, לפי תקופות, במחירים שוטפים

(אחוזים)

מרכיבי הגידול				הרכב				
1965	מ' 1960 עד 1964	מ' 1955 עד 1960	מ' 1950 עד 1955	1965	מ' 1960 עד 1964	מ' 1955 עד 1959	מ' 1950 עד 1954	
74.1	53.3	62.4	62.1	58.7	57.4	58.8	60.1	הצריכה הפרטית
30.1	16.4	16.5	14.5	17.9	16.7	17.1	15.0	הצריכה הציבורית
-4.2	30.3	21.1	23.4	23.4	25.9	24.1	24.9	ההשקעה הגולמית
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סך כל הביקוש המקומי
-9.6	18.1	2.0	16.9	11.9	13.8	16.2	18.4	עודף היבוא
109.6	81.9	98.0	83.1	88.1	86.2	83.8	81.6	התוצר הלאומי הגולמי

הערות: הנתונים על הרכב המקורות, עודף היבוא והתוצר החל ב' 1960 אינם ניתנים להשוואה עם הנתונים המקבילים בתקופה קודמת בגלל שינויים בהגדרה. הסבר מפורט יבוא בנספח לדו"ח זה.

3. הקצאת המקורות

סך כל המקורות לרשות המשק — התוצר הלאומי ועודף היבוא — היו גבוהים ב' 1965 ב' 13 אחוזים בקירוב מאשר באשתקד והגיעו ל' 12,215 מיליון ל"י, במחירים שוטפים. רובה של עלייה זו — 8 אחוזים מתוך 13 האחוזים הנזכרים — מקורה בעליית מחירים, בעיקר עליית מחירים של התוצר, והתוצר של הסקטור הציבורי במיוחד. היתר — כ' 5 אחוזים בלבד — הינם גידול ריאלי במקורות שעמדו לרשות המשק.

הגידול בסך המקורות הריאליים אשר לרשות המשק נבע מגידול התוצר הלאומי הריאלי ב' 7 אחוזים, בו בזמן שבעודף היבוא חלה ירידה באותו שיעור בקירוב. משקל התוצר בסך המקורות עלה איפוא השנה ל' 88 אחוזים — שיעור גבוה לעומת 3 השנים האחרונות, ודומה לזה שנמצא בשנים 1961–1962.

השנה חלה ירידה בולטת בשיעור הגידול של ההשקעה הגולמית, לעומת הממוצע בחמש השנים האחרונות. לעומת זאת, היה הגידול הריאלי בצריכה הציבורית גבוה לעומת הממוצע בתקופה זו, ושיעור הגידול של הצריכה הפרטית היה נמוך לעומת הגידול השנתי הממוצע בשנים 1960 עד 1965.

ב' 1965 היה הגידול בהוצאות לצריכה הפרטית כ' 75 אחוזים מהגידול בסך כל המקורות אשר לרשות המשק, הצריכה הציבורית נטלה כ' 30 אחוזים מגידול זה, והירידה בהשקעות היתה בשיעור 5 אחוזים בקירוב מהגידול במקורות. לעומת השנים 1960 עד 1964 יש בכך שינוי ניכר. בשנים אלה היו ההוצאות לצריכה הפרטית כ' 57 אחוזים מסך כל המקורות והגידול של הצריכה הפרטית נטל באותה תקופה 53 אחוזים מתוספת המקורות. הצריכה הציבורית נטלה בשנים אלה 17 אחוזים מכלל המקורות. גידול ההוצאות לצריכה הכוללת — פרטית וציבורית — מעל לגידול בסך כל המקורות, נתלווה בירידה שחלה בהיווי התון הגולמי. התוספת לצריכה הכוללת, כ' 1,500 מיליון ל"י, היתה גבוהה ב' 5 אחוזים מעל הגידול בתוצר הלאומי הנקי השנה —

1,435 מיליון ל"י. לעומת זאת, ההשקעה הגולמית, אשר היתה בשנים הקודמות כרבע מסך כל המקורות, לא קיבלה חלק מתוספת המקורות, ורמתה אף ירדה לעומת השנה הקודמת.

4. פריון גורמי הייצור

ההאטה בקצב צמיחתו של המשק בלי ירידה בולטת בשיעור הגידול של תשומות גורמי הייצור משתקפת בירידה תלולה בשיעור הגידול של פריון גורמי הייצור.

התוצר המקומי במחירים קבועים עלה בשיעור 7 אחוזים בקירוב. מספר המועסקים גדל ב-3.1 אחוזים — שיעור נמוך מאשר בשנים הקודמות. התוצר הריאלי הממוצע למועסק עלה איפוא ב-3.8 אחוזים בשנה הנסקרת, לעומת גידול שנתי בשיעור 7 אחוזים בשנתיים שקדמו לה ובכ-6 אחוזים בשנים 1954 עד 1962. מלאי ההון הגולמי במשק בשנת 1965¹ היה גבוה מאשר אשתקד בשיעור 10.6 אחוזים. שיעור זה דומה לשיעור הגידול הממוצע של מלאי ההון במשק מאז שנת 1958. (ראה לוח ב'7). מלאי ההון הגולמי למועסק עלה השנה ב-7 אחוזים. נמשכה איפוא מגמת

לוח ב'7

שיעורי השינוי השנתיים בתוצר, בתשומות ובפריון במשק ובנעפים נבחרים, 1955 עד 1965*

(אחוזים)

פריון הייצור הכולל	התוצר למועסק	ההון למועסק	ההון ³ הקבוע	התעסוקה ²	התוצר ¹ המקומי הגולמי	התקופה	
3.3	5.7	6.9	11.4	4.2	10.1	1955-58	המשק כולו
3.5	5.9	5.9	10.6	4.4	10.6	1959-62	
4.8	7.3	5.5	10.7	4.9	12.6	1963-64	
1.4	9.9	7.0	10.6	3.1	7.0	1965	
4.7	7.3	7.3	10.9	3.4	10.9	1955-58	המשק הפרטי
4.4	6.9	5.9	10.7	4.5	11.7	1959-62	
5.5	8.0	5.3	10.5	4.9	13.3	1963-64	
-0.5	3.7	8.2	10.4	2.0	5.8	1965	
2.5	6.3	5.1	10.2	4.9	11.5	1955-58	חקלאות והשקיה
5.0	10.6	7.2	8.4	1.1	12.0	1959-62	
7.1	14.1	8.0	7.5	-0.5	13.5	1963-64	
-2.0	-1.5	5.5	4.3	-1.0	-1.0	1965	
3.4	5.2	5.7	10.8	4.8	10.3	1955-58	תעשייה
3.4	5.3	5.2	12.9	7.3	13.0	1959-62	
6.6	9.2	6.1	13.2	6.7	16.5	1963-64	
6.4	8.5	7.9	9.3	1.3	10.0	1965	

* נתוני 1965, ארעיים בלבד.

(1) במחירים קבועים.

(2) מספר המועסקים.

(3) הון יצור קבוע בתחילת כל שנה.

¹ נתוני ההון הגולמי בפרק זה הם במחירי 1955. בפרק א' ובפרק ה' מופיעים נתוני ההון הגולמי במחירי 1964.

העלייה בעתירות ההון במשק כולו. פריון גורמי הייצור במשק — הגידול בתוצר הריאלי ליחידה משולבת של הון ועבודה — עלה השנה ב־1.5 אחוזים, לעומת גידול בכ־5 אחוזים לשנה בשנתיים הקודמות ובכ־3.5 אחוזים בשנים 1959 עד 1962.

בסקטור הציבורי לרבות מוסדות שלא למטרת רווח המקיף כ־20 אחוזים מסך כל התעסוקה במשק — עלה מספר המועסקים בשיעור 7 אחוזים לעומת אשתקד. הסקטור הציבורי אשר היווה כ־20 אחוזים מסך כל התוצר, תרם כשליש מגידול התוצר הריאלי במשק ב־1965.

בסקטור הפרטי — כל ענפי המשק פרט לבעלות על בתי מגורים וענף השירותים של הסקטור הציבורי והמוסדות שלא למטרת רווח — עלה התוצר הריאלי בפחות מ־6 אחוזים והתעסוקה גדלה ב־2 אחוזים. התוצר למועסק עלה איפוא בסקטור זה בפחות מ־4 אחוזים. אך כיוון שמלאי ההון הגולמי עלה השנה בסקטור זה ביותר מ־10 אחוזים, חלה השנה ירידה קלה בתוצר ליחידת הון ועבודה. בשנים 1954 עד 1962 עלה הפריון בסקטור זה בשיעור שנתי של 4.5 אחוזים ובשנים 1963 ו־1964 הוא גידול הפריון בו לשיעור שנתי של 5.5 אחוזים.

הירידה שחלה בתוצר המקומי הגולמי בענף החקלאות בשנה, שבה עלו התשומות בלמעלה מאחוז אחד, משקפת את הירידה בפריון גורמי הייצור בענף זה. ירידת הפריון הגיעה לשיעור 2 אחוזים, בהשוואה לשיעורים הגבוהים של גידול הפריון בשנים האחרונות, כ־5 אחוזים לשנה ב־1962 ו־7 אחוזים בשנים 1963 ו־1964.

בענף התעשייה נמשכה בשנה הנסקרת מגמת הגידול בפריון גורמי הייצור. התוצר הריאלי בענף זה עלה ב־10 אחוזים לעומת אשתקד. מספר המועסקים עלה ב־1.3 אחוזים והתוצר למועסק עלה ב־8.5 אחוזים בקירוב. פריון גורמי הייצור בענף התעשייה, עלה איפוא השנה ב־6.5 אחוזים, שיעור דומה לזה של השנתיים האחרונות.

על חישוב הפריון משפיעים שינויים בניצולת ההון, באיכות כוח העבודה והציוד וגם גורמי טבע — בעיקר בענף החקלאות. יתר על כן, בחישוב הפריון הכולל של המשק אינם באים לביטוי מתאים השינויים החלים בשיעור האבטלה. למרות מגבלות אלו משמשים השינויים החלים בפריון גורמי הייצור אינדיקאטור גולמי ביותר למידת הניצול של גורמי הייצור המוגבלים אשר ברשותו. נראה, שמבחינה זו חלה ב־1965 נסיגת מה המשתקפת בעלייה הקלה במספר מחפשי העבודה¹ ובהאטה של הגידול בפריון.

אין הגידול המואץ בפריון גורמי הייצור בשנים האחרונות, ולא כל שכן הירידה שחלה בו ב־1965, מלמדים על ניצול אופטימאלי של גורמי הייצור אשר לרשות המשק. במסגרת השלב הראשון של הליברליזאציה, נקבעו למוצרי היבוא שערים אפקטיביים אשר ברובם נעו בין 4.5 ל־10.0 ל"י לדולר. במרבית מוצרי היצוא, לעומת זאת, היה השער האפקטיבי ליצוא קרוב לשער החליפין הרשמי. פירוש הדבר, שהמשק הקדיש יותר מדי גורמי ייצור, כדי לחסוך דולרים בענפים המוגנים בשיעורי מכס גבוהים, והוא הקצה פחות מדי גורמי ייצור להשגת דולרים נוספים על ידי היצוא.

המשק צמצום של ההפרשים הגדולים בשערים האפקטיביים ליבוא של מוצרים שונים והקטנת ההבדל בינם ובין השער האפקטיבי ליצוא — עשויים לתרום לקידום רמת הצמיחה של המשק בטווח הארוך הן בדרך של שימוש יעיל יותר בגורמי הייצור שברשותו והן על ידי הגברת הביקוש האפקטיבי שבפני היצרנים.

5. ההכנסות

(א) ההכנסה הפרטית

ההכנסה הלאומית הגיעה בשנת 1965 ל־8,209 מיליון ל"י לאחר גידול בשיעור 19 אחוזים לעומת 1964, שיעור גבוה לעומת אשתקד, אך נמוך לעומת שיעור הגידול הממוצע בתקופה

¹ ראה הערה 1 בסעיף 1(א) לעיל.

לוח ב' 8
ההכנסה הפרטית, 1960 עד 1965

העלייה או הירידה (-) לעומת השנה הקודמת שיעורי השינוי					1965	1964	1963	1962	1961	1960	
1965	1964	1963	1962	1961							
(אחוזים)					(מיליוני ל"י)						
18.6	16.7	24.7	18.1	17.8	8,209	6,922	5,931	4,755	4,025	3,418	א. ההכנסה הלאומית
8.9	27.0	12.4	27.7	9.8	200	184	145	129	101	92	ב. ההכנסה של הסקטור הציבורי מרכוש
18.9	16.5	25.1	17.9	18.0	8,009	6,738	5,786	4,626	3,924	3,326	ג. ההכנסה הפרטית מפעילות כלכלית (ב-א)
בניכוי:											
22.2	27.1	30.8	30.3	19.0	995	815	641	490	376	316	1. מס הכנסה
26.6	0.6	75.4	—	—	127	101	100	57	4	—	2. מילווה מאוחד
29.6	11.4	11.0	15.9	22.3	234	181	162	146	126	103	3. תשלומים לביטוח לאומי
23.8	21.3	30.3	37.0	20.8	1,357	1,096	903	693	506	419	ד. סך כל תשלומי החובה (1 + 2 + 3)
23.7	42.0	23.8	24.7	12.9	714	577	406	328	263	233	ה. תשלומי העברה נטו
23.9	24.4	36.2	50.2	30.6	643	520	497	365	243	186	ו. סך כל תשלומי החובה למעט תשלומי העברה (ד-ה)
18.4	17.6	24.1	15.8	17.2	7,366	6,219	5,289	4,261	3,681	3,140	ז. ההכנסה הפרטית הפנויה ממקורות פנים (ג-ו)
-6.5	-2.8	17.6	79.9	13.3	736	787	810	689	383	338	ח. העברות פרטים מחו"ל
15.6	14.9	23.2	21.8	16.8	8,102	7,006	6,099	4,950	4,064	3,478	ט. ההכנסה הפרטית הפנויה מכל המקורות (ז+ח)

1960 עד 1964. השנה עלו ההכנסות של הסקטור הציבורי מרכוש, ריבית ודיווידנדות, בשיעור נמוך מאשר ההכנסה הלאומית, ועל כן עלתה ההכנסה הפרטית מפעילות כלכלית בשיעור גבוה במקצת.

סך כל המיסים הישירים¹ עלה בשנה הנסקרת ב-24 אחוזים, שיעור גבוה משיעור הגידול של ההכנסה. בעיקר ניכרת עלייה בהפרשות לביטוח הלאומי, עקב הנהגת סעיף הביטוח לילדי שכירים והעלאת התקרה של השכר החייב ניכוי לביטוח הלאומי. תשלומי העברה של הסקטור הציבורי לפרטים עלו בשיעור גבוה במקצת מגידול ההכנסה הפרטית. שיעור הגידול בהכנסה הפרטית הפנויה ממקורות פנים דומה השנה לשיעור הגידול בסך כל ההכנסות, ברוטו.

בגלל פרוגרסיביות המיסים הישירים, עולה סך כל הגבייה ממיסים, עם גידול ההכנסה, בשיעור גבוה מאשר גידול ההכנסה ועולה משקלם בסך ההכנסה. מ-1960 ל-1965 עלה משקלם של המיסים הישירים בהכנסה הפרטית מ-12.5 אחוזים ל-17 אחוזים, כמו כן עלה משקל המיסים הישירים מכלל גביית המיסים מ-48 אחוזים ב-1964 ל-50 אחוזים ב-1965.

הסקטור הציבורי ספג מהסקטור הפרטי באופן ישיר כ-17 אחוזים מההכנסות לעומת 16 אחוזים אשתקד, אך הזרים מחדש לסקטור הפרטי — על ידי תשלומי העברה, בעיקר למוסדות שלא למטרת רווח, למעלה מ-7 אחוזים מההכנסה. כך שההכנסה הפרטית הפנויה ב-1965 היוותה כ-92 אחוזים מסך כל ההכנסה הפרטית מפעילות כלכלית.

השנה ירדו העברות מחוץ לארץ לסקטור הפרטי, הכוללות העברות של פרטים, עולים ומוסדות שלא למטרת רווח, ב-50 מיליון ל"י שהן כ-6 אחוזים מההעברות ב-1964 והגיעו ל-736 מיליון ל"י. עיקר הירידה חלה בהעברות למשקי הבית. ההכנסה הפרטית הפנויה מכל המקורות עלתה השנה בשיעור נמוך — 15 אחוזים — משיעור הגידול של ההכנסה הפרטית ממקורות פנים. ההעברות מחוץ לארץ הגדילו בשנה הנסקרת את ההכנסה הפנויה של הסקטור הפרטי ב-11 אחוזים לעומת כ-14 אחוזים אשתקד.

סך תשלומי ההעברה מחוץ לארץ עלו על סך כל המיסים ותשלומי חובה, נטו — כלומר, לאחר ניכוי תשלומי ההעברה. פירוש הדבר שבידי הסקטור הפרטי נותר כוח קנייה העולה על ערך תרומתו לייצור השוטף גם לאחר שהוא מעביר לסקטור הציבורי כ-10 אחוזים מהכנסותיו בצורת מיסים ותשלומי חובה, נטו. עובדה זו חושפת בחלקה את מקור לחצי הביקוש הניכרים במשק בשנים האחרונות.

(ב) ההכנסה הנובעת בענפי המשק

התוצר המקומי הנקי, במחירי גורמי הייצור, עלה ב-1965 ב-18.5 אחוזים לעומת אשתקד והגיע ל-8,260 מיליון ל"י. שיעורי גידול גבוהים נרשמו בענפי השירותים של הסקטור הציבורי, בענפי התחבורה והקשר, כספים וביטוח ובעלות על בתי מגורים. לעומת זאת, היו נמוכים שיעורי הגידול של התוצר במחירים שוטפים, בענף החקלאות ובענף הבנייה.

שיעור הגידול בהכנסה הנובעת בענף החקלאות — 6.7 אחוזים — היה דומה לזה של אשתקד, אך נמוך משיעור הגידול הממוצע בשלוש השנים שקדמו לה — כ-16 אחוזים לשנה. משקל החקלאות בסך כל התוצר המשיך לרדת השנה והגיע ל-8.5 אחוזים, לעומת כ-12 אחוזים בשנת 1960.

בסקטור הציבורי, לעומת זאת, עלתה ההכנסה הנובעת ב-29 אחוזים בקירוב. משקל סקטור זה בסך כל התוצר המקומי כ-19 אחוזים היה גבוה, לעומת משקלו בשנתיים האחרונות, ודומה לזה שהיה בשנים 1960 עד 1962.

¹ מס הכנסה, מילווה מאוחד (מילווה קליטה וחסכון חובה) וניכוי לביטוח הלאומי.

התוצר המקומי הנקי במחירי גורמי הייצור, לפי הענף הכלכלי

(מיליוני ל"י)

הענף	במחירים שוטפים						שיעור הגידול
	1960	1961	1962	1963	1964	1965	מ' 1964 ל' 1965
	(מיליוני ל"י)						אחוזים
חקלאות, ייעור ודיג	410	467	532	643	684	730	6.7
חרושת, מכרות ומחצבים	845	1,041	1,276	1,520	1,806	2,085	15.5
בנייה	252	317	418	510	582	619	6.3
מים וחשמל	80	95	109	126	146	174	19.4
תחבורה וקשר	281	335	416	502	608	758	24.6
כספים, ביטוח ונכסי דלא נידי	133	172	226	295	353	436	23.5
בעלות על בתי מגורים	208	252	314	423	516	644	24.8
סקטור ציבורי ומלכ"ר	659	762	911	1,070	1,256	1,617	28.8
מסחר ושירותים אישיים	656	773	938	1,122	1,319	1,559	18.1
תוצר מקומי נקי במחירי גורמי הייצור (לפני התאמת מלאי ובלאי)							
	3,524	4,215	5,140	6,212	7,269	8,621	18.6
תוצר מקומי נקי במחירי גורמי הייצור (מותאם)							
	3,444	4,079	4,839	5,970	6,972	8,264	18.5

ההכנסה הנובעת מענף התעשייה היתה השנה גבוהה ב-15.5 אחוזים לעומת אשתקד, ולא חל שינוי במשקלו היחסי של ענף זה בסך כל התוצר של המשק. רמת מחירי התוצר היתה ב-1965 גבוהה ב-10 אחוזים בקירוב מזו של 1964. בשנה הנסקרת נמשכה מגמת השינוי במחירים היחסיים של התוצר בענפים השונים: ירידה יחסית במחיר התוצר של ענף התעשייה ועלייה במחירי התוצר של ענפי המסחר, הכספים והשירותים — הן הפרטיים והן הציבוריים.

(ג) התמורה לגורמי הייצור

ההכנסות משכר¹ עלו השנה ב-21 אחוזים בקירוב לעומת גידול בשיעור 18.3 אחוזים בהכנסה הלאומית. חלקם של תשלומי השכר בהכנסה הלאומית עלה זו השנה השנייה והגיע ל-52.4 אחוזים — דומה לזה ששרר בשנת 1962, בעוד שב-1964 הגיע שיעורם ל-51.3 אחוזים. מ-1962 עלה משקל השכירים במשק מ-68.7 אחוזים מסך כל המועסקים ל-70.6 אחוזים ב-1965. הגידול הניכר בסך כל תשלומי השכר במשק השנה נבע בעיקר מצורת ביצועו של סיווג התפקידים בסקטור הציבורי, לרבות הרכבת והדואר, והעלאות השכר של העובדים האקדמאיים ועובדים אחרים בעקבותיה. ההכנסות משכר בסקטור הפרטי² עלו בשיעור נמוך משיעור הגידול בתוצר בסקטור זה — 12 אחוזים לעומת 16 אחוזים, בהתאמה.

¹ סך כל תשלומי השכר, לרבות תשלומי שכר נלווים של השכירים, להוציא עובדי מערכת הביטחון.

² כל הענפים, פרט לדיור ושירותים ציבוריים בסקטור הציבורי ומוסדות שלא למטרת רווח.

התוצר המקומי הנקי במחירי גורמי הייצור, לפי ענף כלכלי במחירים שוטפים,
1955 עד 1965

הענף	שיעור גידול שנתי ממוצע			הרכב באחוזים		
	1955-65	1955-60	1960-65	1955	1960	1965
חקלאות, ייעור ודיג	13.9	15.4	12.2	11.2	11.6	8.5
חרושת, מכרות ומחצבים	17.9	16.0	19.8	22.3	24.0	24.2
בנייה	15.5	11.3	19.7	8.1	7.1	7.2
שירותים ציבוריים	18.6	21.0	16.7	1.6	2.3	2.0
תחבורה וקשר	19.8	19.4	20.2	6.9	8.0	8.8
כספים, ביטוח ונכסי דלא נידי	25.0	25.0	26.0	2.5	3.8	5.1
בעלות על בתי מגורים	21.0	16.6	25.0	5.4	5.9	7.5
סקטור ציבורי ומלכ"ר	16.6	13.6	19.7	20.9	18.7	18.7
מסחר ושירותים אחרים	15.9	12.9	18.9	21.0	18.6	18.1
תוצר מקומי נקי במחירי גורמי הייצור	17.5	15.4	19.6	100.0	100.0	100.0

השכר הממוצע לשכיר במשק עלה השנה בשיעור גבוה במקצת מאשר שיעור הגידול בתוצר למועסק — 15.7 לעומת 15.0 אחוזים. בסקטור הפרטי, לעומת זאת, עלה השכר הממוצע לשכיר ב-10 אחוזים, לעומת גידול התוצר למועסק בשיעור 13.5 אחוזים, במחירים שוטפים. בענף התעשייה עלה השכר הממוצע לשכיר ב-10.3 אחוזים, לעומת גידול ב-14.2 אחוזים בתוצר הנומינאלי למועסק. בענף החקלאות היו שיעורי העלייה 6.7 ו-7.8 בהתאמה.

הנתונים הארעיים והחלקיים שבידינו מורים על ירידה קלה ביחס הון תוצר¹ בכל המשק ב-1965 לעומת 1964, ועל יציבות ביחס זה במשק הפרטי. יציבות זו כוללת, כנראה, ירידה קלה בענף התעשייה ועלייה בענף החקלאות. הנתונים שיש בידינו על השינויים בשכר הממוצע, במלאי ההון ובתוצר מורים על יציבות בתמורה ליחידת הון במשק כולו בממוצע ועל המשך מגמת העלייה בשיעור התמורה ליחידת הון בסקטור הפרטי שהחלה ב-1962.²

עם זאת, אין ללמוד משיעור התמורה ליחידת הון המובא כאן על שינויים החלים בשיעור הרווחיות ביחס להון העצמי, מכיוון שמצד אחד, כוללת התמורה להון, נוסף על רווח ודיווידנדה, ריבית רנטה ושכר זקוף לעבודת הלא שכירים, ומצד שני, מודד ההון כאן את סך הנכסים הקבועים ולא את ההון העצמי.

¹ סך ההון הקבוע, להוציא מלאי וקרע, במחירים שוטפים. התוצר הלאומי הנקי במחירים שוטפים.
² ראה: דין וחשבון בנק ישראל, 1964, ירושלים, מאי 1965, לוח ב' 10 ודיאגרמה ב' 2.

התפלגות ההכנסות, 1964

עשרונים	סך כל האוכלוסייה							
	שכירים				סך כל האוכלוסייה			
	ההכנסה, נטו		ההכנסה, ברוטו		ההכנסה, נטו		ההכנסה, ברוטו	
	ההכנסה השנתית הממוצעת	מסך כל האחוזים	ההכנסה השנתית הממוצעת	מסך כל האחוזים	ההכנסה השנתית הממוצעת	מסך כל האחוזים	ההכנסה השנתית הממוצעת	מסך כל האחוזים
ראשון	1.659	2.7	1,689	2.4	1.015	1.8	1,061	1.6
שני	2,954	4.8	3,074	4.3	2,230	4.0	2,309	3.5
שלישי	3,882	6.4	4,159	5.8	3,157	5.6	3,331	5.0
רביעי	4,636	7.6	5,010	7.0	4,007	7.1	4,322	6.5
חמישי	5,232	8.6	5,750	8.0	4,775	8.6	5,216	7.8
שישי	5,888	9.7	6,579	9.2	5,430	9.7	6,063	9.4
שביעי	6,760	11.1	7,702	10.8	6,280	11.3	7,130	10.4
שמיני	7,757	12.7	9,126	12.8	7,300	13.0	8,532	12.9
תשיעי	9,157	15.0	11,104	15.5	8,748	15.7	10,653	16.0
עשירי	13,004	21.3	17,305	24.2	13,008	23.2	17,906	26.9
סך הכול	6,093	100.0	7,150	100.0	5,596	100.0	6,652	100.0

המקור: סקר החיסכון, 1964.

(ד) חלוקת ההכנסות

תוצאות ראשונות של סקר החיסכון¹ אשר נערך ב-1964, מאפשרות לנו לעמוד על מידת השוויון של חלוקת ההכנסות במשק. בלוח ב' 11 ניתן חלקה של כל קבוצת המשפחות² באוכלוסייה בסך כל ההכנסות, כאשר משפחות אלו מסודרות בהתאם לרמת הכנסתם³. הלוח מורה על כך, שמחצית המשפחות בעלות ההכנסה הנמוכה ביותר מקבלים כרבע מסך כל ההכנסות, ברוטו, וכ-27 אחוזים מההכנסות, נטו. עשירית המשפחות בעלות ההכנסה הנמוכה מקבלות 1.6 מסך כל ההכנסות, וההכנסה הממוצעת שלהם היא כ-6 אחוזים מההכנסה הממוצעת בעישרון העליון של המשפחות, המקבל כ-23 אחוזים מסך כל ההכנסה. אי השוויון בהכנסות בין השכירים קטן מאשר אי השוויון הכולל בסך כל האוכלוסייה. כמו כן, מראה לוח ב' 11 את השפעת פרוגרסיביות המיסים על חלוקת ההכנסות. המשקל של העשרונים הראשונים בסך כל ההכנסה הפנויה גבוה לעומת משקלם בהכנסה, ברוטו, וההיפך באשר לעשרונים העליונים.

¹ סקר החיסכון נערך בידי בנק ישראל הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. הסקר הקיף את האוכלוסייה היהודית העירונית—80 אחוזים מסך כל האוכלוסייה בארץ. תקופת הסקר: מ'1 לאוקטובר 1963 ל-31 לספטמבר 1964.

² בפרק זה "משפחה" הכוונה ליחידת תקירה כפי שהוגדרה בסקר החיסכון. יחידת תקירה שונה לפעמים ממשפחה מכיוון שהיא איננה כוללת בני משפחה שגילם עולה על 18 אשר גרים באותה דירה, אך משאירים לעצמם למעלה מ-1,200 ל"י לשנה להוצאה לפי הכרעתם. מספר יחידת התקירה עולה ב-5 אחוזים בקירוב על מספר המשפחות.

³ ההכנסה, ברוטו, כוללת את כל ההכנסות השוטפות של יחידת התקירה (לפני ניכוי מיסים ולפני הפרשות לקרנות וקופות פנסיה ותמלוגים מההכנסה, ברוטו) מעבודה שכירה, רוח מעסק או עבודה עצמאיים, רנטה, דיוריגדות, ריבית ותשלומי העברה שוטפים, כגון סעד ותמיכות שוטפות. תקבולים חד פעמיים לא נכללו.

הכנסה שנתית ממוצעת ליחידה, לפי משלח יד של ראש היחידה, 1964

משלח יד ומעמד		הכנסה, ברוטו בל"י	הכנסה של ראשי משפחות מעבודה שכירה בל"י	מדדים	
				הכנסה ברוטו	הכנסה של ראש המשפחה מעבודה שכירה
פועלים פשוטים ומקצועיים	5,688	4,817	54	86	61
מנהלים ופקידים	8,938	7,169	85	135	90
חברי קואופרטיבים	10,819	9,726	102	163	122
בעלי מקצועות חופשיים	10,561	7,957	100	159	100
סך הכול *	6,633	4,191	63	100	53
מעבידים של 4 עובדים ויותר	20,083	—	190	303	—

* כולל כל קבוצות השכירים.
המקור: סקר החיסכון, 1964.

גורמים רבים קובעים את ההבדלים בהכנסות של המשפחות והחשובים שביניהם: רמת ההשכלה, משלח יד, הרכוש, וגיל ראש המשפחה. בארץ נמצא קשר גם בין מספר שנות הוותק בארץ ורמת ההכנסה. אי השוויון הכולל באוכלוסייה נקבע במשולב על ידי ההבדלים בהכנסות המשפחות בהשפעת הגורמים שהוזכרו ועל ידי הרכב האוכלוסייה לפי אותן הבחינות. כפי שמראה לוח ב' 12, קיימים הבדלים ברמת ההכנסה הממוצעת למשפחה, בהתאם לרמה המקצועית והמעמד בעבודה של ראש המשפחה. ההכנסה השנתית הממוצעת בקבוצת המשפחות, שבהן ראשיהן פועלים¹ — פועלים פשוטים, מיומנים וחצי מיומנים — הגיעה ל-4,820 ל"י — כ-54 אחוזים מההכנסה הממוצעת בקבוצת המשפחות של בעלי מקצועות חופשיים. בקבוצה המשפחות של מנהלים ופקידים הגיעה ההכנסה הממוצעת ליחידה ל-85 אחוזים מזו של בעלי המקצועות החופשיים. ההכנסה הממוצעת ליחידה של חברי קואופרטיבים² עולה במקצת על זו של בעלי מקצועות חופשיים.

כאמור, כוללת ההכנסה של היחידה הכנסה מעבודה שכירה עיקרית של ראש היחידה, הכנסות נוספות של עבודה של ראש היחידה ושל מפרנסים אחרים, הכנסות מקרנות ביטוח, מרכוש, ריבית ודיווידנדה, הכנסות מפנסיות וקצבות.

בין השכירים וחברי הקואופרטיבים נעה חלקה של ההכנסה של ראש היחידה בין 75 אחוזים מסך ההכנסה — אצל בעלי המקצועות החופשיים — ל-90 אחוזים מסך כל ההכנסה — אצל חברי הקואופרטיבים. בשתי קבוצות בולט ההבדל הקיים בין סך כל ההכנסות של היחידה וההכנסה מעבודה עיקרית של ראשי היחידה. בו בזמן שהכנסה מעבודה שכירה עיקרית של בעלי המקצועות החופשיים גבוהה פי 1.6 מאשר של פועל, ההכנסה של כל היחידה גבוהה פי 1.8 לעומת זאת, ההבדל בין הכנסות מעבודה עיקרית של חברי הקואופרטיבים לעומת ההכנסה של פועלים ומנהלים — גדול מאשר ההבדל בסך כל ההכנסות של היחידה.

¹ בגלל קשיי הגדרה, דיווח ומיון נכללו בקבוצה אחת כל סוגי הפועלים: מהפועלים הפשוטים ועד לפועלים בעלי רמת מיומנות גבוהה ביותר.

² יש להתייחס בהסתייגות מרובה לממצאים של סקרי החיסכון לגבי קבוצה זו, כי משקלם בסך כל האוכלוסייה הנחקרת קטן ביותר וטעות הרגימה בה, כנראה, גדולה מאוד.

ההכנסה, ברוטו, לשנה בממוצע ליחידה עירונית, לפי גיל ראש היחידה, 1964

הכנסה ממוצעת מעבודה של ראש משפחה שכיר*		הכנסה ברוטו של המשפחה *		התפלגות היחידות באחוזים	הגיל
מדד	בל"י	מדד	בל"י		
65	3,780	66	4,405	8.1	25-18
105	6,162	109	7,231	16.0	34-26
115	6,738	119	7,886	23.3	44-35
105	6,147	114	7,575	22.2	54-45
97	5,694	93	6,133	13.1	64-55
64	3,756	62	4,093	—	+65
100	5,858	100	6,633	100.0	סך הכול

* כל האוכלוסייה.
** משפחות שכירים בלבד.
ה מ ק ו ר : סקר החיסכון, 1964.

קיימים גם הבדלים ברמת ההכנסה השנתית של המשפחות השונות, בהתאם למספר שנות הוותק בארץ. כפי שמראה לוח ב' 12, עולה ההכנסה הממוצעת למשפחה בכל קבוצת אוכלוסייה, לפי יבשת מוצא ככל שעולה הוותק בארץ. לתופעה זו מביא כנראה, תהליך ההיקלטות של העולים — העלייה בתרומה הכלכלית עם רכישת השפה, לימוד מקצוע והסתגלות לתנאים החדשים בכללם.

ההכנסה הממוצעת של העולים בתקופה 1948 עד 1955 הגיעה ל-72 אחוזים מההכנסה הממוצעת של תושבים ותיקים (אשר עלו לפני 1948). ההכנסה הממוצעת של עולים אחרי 1955 — היתה כ-57 אחוזים מההכנסה הממוצעת בקבוצת התושבים הוותיקים. כפי שמראה לוח ב' 13, ההבדלים בהכנסות, לפי מספר שנות הוותק, קיימים בכל קבוצה של אוכלוסייה, לפי יבשת מוצא, אך מודגשים יותר בין יוצאי ארצות אירופה-אמריקה, בין הסיבות לכך אפשר לציין את ההבדלים בין רמות ההשכלה של העולים בתקופות השונות, וההבדל בהרכב המקצועי בין קבוצות.

ההכנסה הממוצעת ליחידה שונה בקבוצות הגיל השונות. ההכנסה הממוצעת בגיל 25-18 היתה כ-4,400 ל"י לשנה, כ-66 אחוזים מההכנסה הממוצעת למשפחה בכל האוכלוסייה. בקבוצת הגיל 35-44 ההכנסה הממוצעת ליחידה הסתכמה ב-7,900 ל"י בקירוב, כ-19 אחוזים מעל הממוצע באוכלוסייה. ההכנסה ליחידה בקבוצת היחידות, שבהן ראש היחידה מעל לגיל 65 יורדת שוב לכ-62 אחוזים מההכנסה הממוצעת באוכלוסייה והיא מגיעה למחצית ההכנסה השנתית בקבוצת הגילים 35-44 (ראה לוח ב' 13).

אך, עם זאת, בולטת גם התופעה של ההבדלים בין רמת ההכנסה של משפחות יוצאות יבשות שונות. ההכנסה של משפחות יוצאי אסיה-אפריקה היתה — לפי סקר החיסכון — כ-63 אחוזים מההכנסה הממוצעת של משפחות יוצאות אירופה-אמריקה. כפי שמראה לוח ב' 14, ההבדל קיים בכל קבוצות הוותק אבל בעצמה שונה. הוא גדול יותר בין התושבים הוותיקים וקטן יותר בין העולים החדשים, שביניהם מגיעה ההכנסה הממוצעת של עולי אסיה-אפריקה ל-80 אחוזים בקירוב, מהכנסתם של עולי אירופה-אמריקה.

ההכנסה השנתית ליחידה, לפי יבשת מוצא וותק, 1964

מדד הכנסה ברוטו, ליחידה	הכנסה לנפש		הכנסה ליחידה		
	הכנסה, נטו	הכנסה, ברוטו	הכנסה, נטו	הכנסה, ברוטו	
(ל"י)					
אסיה-אפריקה					
100	1,273	1,478	4,569	5,304	עלו עד 1947
94	1,049	1,153	4,511	4,959	1954-1948
80	887	956	3,919	4,226	1955 ואילך
91	1,035	1,143	4,368	4,823	סך הכול
אירופה-אמריקה					
100	2,484	3,139	7,128	9,008	עלו עד 1947
77	1,927	2,275	5,857	6,916	1954-1948
59	1,661	1,899	4,685	5,354	1955 ואילך
84	2,130	2,595	6,240	7,603	סך הכול
(אחוזים)					
הכנסה ממוצעת של יוצאי אסיה-אפריקה כחלק מההכנסה ממוצעת של יוצאי אירופה-אמריקה (באחוזים)					
51	51	47	54	59	עלו עד 1947
—	54	51	77	72	1954-1948
—	53	50	84	79	1955 ואילך
—	49	44	70	63	סך הכול

המקור: סקר החיסכון, 1964.

ההבדלים בהכנסה הממוצעת לנפש בין משפחות יוצאי יבשות שונות חדים יותר מאשר ההבדלים בהכנסה של כל המשפחה הן בין סך כל המשפחות, הן בכל קבוצת וותק. ההכנסה לנפש של יוצאי אסיה-אפריקה היתה כ־44 אחוזים מההכנסה לנפש של יוצאי אירופה-אמריקה.

ניתן להסביר חלק ניכר מן ההבדלים בין הכנסות המשפחות והיחידים במשק על ידי גורמים כלכליים ביסודם, כגון: רמת ההשכלה, משלח היד, ומספר שנות הוותק בארץ, גורמים אלה, כאמור, משפיעים על ערך התמורה הכלכלית שיחידים שונים מספקים, ובהתאם לכך יש להם השפעה על הכנסתם היחסית. אך אין ביכולתם של ההסברים הכלכליים האפשריים של תופעה זו להאפיל על הבעיה המשתקפת בנתונים המובאים לעיל — בעיית קליטה ומיזוג של בני עדות ועליות שונות.

מ־1950/51 עד 1959/60 חלה הרחבה ניכרת של אי השוויון הכולל באוכלוסייה. העלייה ההמונית בשנים הראשונות לקיום המדינה והרכבה, לפי משלח יד והשכלה, היו בין הגורמים אשר

מדדי אי שוויון בהתפלגות ההכנסה, ברוטו,

מדד D

סקרי הוצאות משפחות שכירים עירוניים		סקרי החיסכון		
מדדי D	השנה	שכירים	כל האוכלוסייה	השנה
0.144	1950/51	0.199	0.232	1954
0.191	1956/57	0.211	0.278	1957/58
0.218	1959/60	0.224	0.294	1964
0.245	1963/64			

(1) מדד D הינו מדד סינטיטי למדידת אי השוויון בהכנסות על בסיס סכום הסמיות המוחלטות של אחוזי ההכנסות מאחוזי המשפחות. מדד זה מבקל ערך 0 כאשר השוויון בחלוקת ההכנסות מלא ו-1 כאשר אי השוויון מלא.

סביר להניח, שהשפיעו בכיוון הגדלת אי השוויון באוכלוסייה, ליד גורמים חברתיים¹. הנתונים אשר בידינו — הן מסקר הוצאות משפחות השכירים 1963/64 והן מסקר החיסכון 1963/64 מצביעים על המשך גידול אי השוויון הכולל בחלוקת ההכנסה, אם כי, כנראה, בקצב יותר איטי מאשר בין השנים 1951 עד 1959 (ראה לוח ב' 15). אין גם סימנים מובהקים לצמצום הפער ברמת ההכנסות בין יוצאי היבשות בשנים האחרונות.

אין בידינו נתונים כמותיים על השינויים במידת השוויון בחלוקת ההכנסות באוכלוסייה, אשר חלו בשנת 1965 בהשוואה לשנה קודמת. בשנת 1965 עלתה ההכנסה הממוצעת לשכיר ב-17 אחוזים בקירוב, אך עלייה זאת היתה רחוקה מלהיות אחידה. בשירותים הציבוריים עלתה ההכנסה הממוצעת לשכיר ב-26 אחוזים בקירוב, וההכנסה של עובדים במספר ענפים, שאופיינו בעליות שכר נמוכות יחסית, עלתה ב-7-8 אחוזים.

יש לשער, שהעלאות השכר ב-1965 השפיעו בכיוון של הגדלת אי השוויון בחלוקת ההכנסות, בין השכירים, אם כי לא ניתן להסיק מהן על השינוי שחל באי השוויון באוכלוסייה כולה. בשנת 1965 הופעלו ההמלצות של ועדת צדוק שנתמנתה לבדיקת מס ההכנסה, ושולמו החזרות מיסים לנישומים בהתאם לכך, באורח רטרואקטיבי החל ב-1.4.1964. כיוון שהתיקונים שבוצעו בשיטת המס הביאו להקטנת הפרוגרסיביות של המיסים הישירים, נודעת להם השפעת הרחבה על אי השוויון בחלוקת ההכנסה הפנויה של כלל הנישומים, אשר ספק אם קווצה על ידי התפתחויות שהשפעתן הפוכה.

¹ ראה: גיורא חנוך "הבדלי ההכנסות בישראל", דין וחשבון חמישי, מרכז פאלק, ירושלים, 1961.